

УДК 75.03+7.07-05

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/40-3-7>**Анастасія СТРИЙ,**

orcid.org/0000-0002-0135-1094

аспірант кафедри теорії та історії мистецтва

Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

(Київ, Україна) anastasiia.strii@gmail.com**ІСТОРИОГРАФІЯ ПОСТАТІ АДАЛЬБЕРТА ЕРДЕЛІ: СТАН І ПРОБЛЕМИ**

Публікація присвячена дослідженню того, як у різних літературних джерелах представлена постать одного із засновників і найяскравіших представників сучасної закарпатської школи живопису – Адальберта Ерделі. Виявлено, що в публікаціях показано досить широкий спектр матеріалів, присвячених життєвому шляху живописця. У різні часи мистецтвознавці й поціновувачі його творчості аналізували його досвід, вподобання, судження про світ і мистецтво, те, під які художні впливи він потрапляв у різні часи в різних країнах. На кожному історичному етапі розроблялися певні підходи до вивчення живопису митця, адже Закарпатський край на початку ХХ століття переходив зі складу однієї країни до іншої, таким чином, оцінка й погляд на живопис майстра теж змінювалися. Автором статті розглянуто як ранні й маловідомі публікації, починаючи з 1929 року, так і сучасні статті й монографії.

З'ясовано, що в науковій літературі не достатньо висвітлено питання цілісної еволюції художнього почерку митця, індивідуальних рис його манери, проявів різностильових тенденцій та їх витоків. Існують певні прогалини у відомостях, не встановлені остаточні факти. Однак усі ці результати складають міцний фундамент для подальшого дослідження. Надалі перед автором стоїть проблема безпосереднього аналізу творів художника з урахуванням усіх вищеописаних чинників, аналізу мистецького середовища, в котрому перебував А. Ерделі в різні етапи життя в різних країнах та який, безумовно, лишив великий слід на подальшому розвитку його творчої манери.

Дослідження проводилося бібліографічним та історико-культурологічним методами. Результати роботи можуть бути використані в рамках вивчення безпосередньо творчості Адальберта Ерделі, історії українського мистецтва ХХ століття, а також закарпатської школи живопису.

Ключові слова: Адальберт Ерделі, закарпатська школа живопису, історіографія, український модернізм.

Anastasiia STRII,

orcid.org/0000-0002-0135-1094

Postgraduate Student at the Department of Theory and History of Art

National Academy of Fine Arts and Architecture

(Kyiv, Ukraine) anastasiia.strii@gmail.com**HISTORIOGRAPHY OF THE FIGURE OF ADALBERT ERDELYI:
STATE AND PROBLEMS**

The publication is devoted to the study of how is presented in various literary sources the figure of one of the founders and the brightest representatives of the modern Transcarpathian school of painting – Adalbert Erdelyi. It was found that the publications show a fairly wide range of materials on the life of the painter. At different times, art critics and connoisseurs of his work have analyzed his experience, preferences, judgments about the world and art, under which artistic influences he came at different times in different countries. At each historical stage, certain approaches to the study of the artist's painting were developed, because the Transcarpathian region in the early twentieth century passed from one country to another, so the assessment and view of the master's painting also changed. The author of this article considers both early and little-known publications since 1929, as well as modern articles and monographs.

It was found that the scientific literature does not sufficiently cover the issue of the holistic evolution of the artist's handwriting, individual features of his manner, manifestations of different styles and their origins. There are some gaps in the information, no definitive facts. However, all these results form a solid foundation for further research. In the future, the author faces the problem of direct analysis of the artist's works taking into account all the above factors, analysis of the artistic environment in which A. Erdelyi was at different stages of life in different countries and which certainly left a big mark on the further development of his creative style.

The study was conducted by bibliographic and historical-cultural methods. The results of the work can be used directly to study the art of Adalbert Erdelyi, the history of Ukrainian art of the twentieth century, as well as the Transcarpathian school of painting.

Key words: Adalbert Erdelyi, Transcarpathian school of painting, historiography, Ukrainian modernism.

Постановка проблеми. Вибір теми статті зумовлений дослідженням, здійсненим для написання дисертації, присвяченій творчості Адальберта Ерделі (1891–1955 роки життя) – ключової фігури українського модернізму та мистецтва Закарпаття.

Один із засновників сучасної закарпатської школи живопису, разом с Й. Бокшаєм він організував 1927 року приватну Ужгородську публічну школу рисунку, учнями якої були такі митці як А. Коцка, Е. Кондратович, А. Борецький, А. Дробош та інші. Рисунок і живопис у школі вивчався згідно з програмами академічних художніх навчальних закладів. Це стало початком професійної мистецької освіти на Закарпатті. Звичайно, це сильно вплинуло на ріст і розвиток регіональної художньої школи.

Митець активно займався культурним розвитком краю: організовував пленери та виставки, писав мистецтвознавчі статті й огляди експозицій, доклав багато сил і часу на виховання наступного покоління художників. Підтвердженням його визнання та реалізації було те, що 1931 року А. Ерделі став першим і надалі беззмінним головою створеного за його ініціативи в Ужгороді Товариства діячів образотворчого мистецтва Підкарпатської Русі, а в 1939 року – зайняв посаду голови Спілки підкарпатських художників.

А. Ерделі належав до тих художників, кому поталанило об'їздити пів-Європи. Він отримав освіту в Угорській королівській школі малювання (1911–1916 роки), де навчався у представників академізму, реалізму та імпресіонізму. Із цим підґрунтям він поїхав розвиватися до Мюнхена (1922–1926 роки), а потім до Парижа (1929–1931 роки). Освоївши художні досягнення трьох шкіл та поєднавши із місцевою естетикою Закарпаття митець сформував власну неповторну манеру, розробив притаманні прийоми та техніки, суттєво розширив потенціал тогочасного Закарпатського краю.

Проблема національної самоідентичності й пошук зв'язків з європейською культурою привернули увагу мистецтвознавства до інтересу і вивчення закарпатських художників, їхніх особливостей та формування. Однак, не дивлячись на те, що поступово з різних точок зору висвітлюються життя і творча спадщина Адальберта Ерделі, вони до сих пір комплексно не досліджені. Не зважаючи на внесок майстра в образотворче мистецтво, до сих пір немає повноцінної мистецтвознавчої праці, де б комплексно були проаналізовані його досягнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На різних етапах розроблялися певні підходи до

вивчення живопису А. Ерделі, однак специфіка огляду літератури стосовно цього полягає у тому, що більша частина існуючої літератури – статті наукового та публіцистичного характеру. Чимало дослідників займалися проблемою фіксації біографії митця, в тому числі А. Изворин, Г. Островський, В. Павлов, І. Небесник та інші.

Упродовж другої половини ХХ ст. в радянському мистецтвознавстві образ А. Ерделі й трактування його робіт були часто заідеологізовані, його європейський досвід свідомо ігнорувався. Натепер постала проблема перегляду як образу А. Ерделі, що сформувався в науковій і публічній сферах, так і комплексного дослідження всієї творчої спадщини митця. Тому останнім часом робилися нові спроби мистецтвознавчого розгляду творчих проявів А. Ерделі, як, наприклад, в І. Павельчук у статті «Пошуки сезаннізму в практиці Адальберта Ерделі 1930–1940-х років», та на міждисциплінарному рівні – в статті І. Небесника «Адальберт Ерделі. Літературні твори».

Загалом, для проведення дослідження використовується велика кількість джерел та історії мистецтва ХХ століття, які дозволяють подивитися, як в різні часи та за різних умов оцінювалася творчість художника.

Мета статті полягає у усвідомленні попередньої дослідницької бази, в якій питання художньої мови А. Ерделі, і суміжні з ним, вже розглядалися з позицій різних науковців.

Виклад основного матеріалу. Перша згадка про закарпатця опублікована в статті «Русинські художники» 1929 року. В ній автор виділяє А. Ерделі серед інших як митця з «кристалним мистецтвом» та відносить його до тих рідких особистостей, які всією душею служать чистому мистецтву. Хроніка представляє А. Ерделі дуже перспективним живописцем (Aprily, 1920).

У журналі “Ozvena” 1932 року автор А.С. написав статтю з похвалою творчості А. Ерделі, виділив класично розвинений смак митця, вишуканість колориту та елегантність рухів в полотнах (А.С., 1932).

В середині ХХ століття Є. Недзельський випустив дві статті під псевдонімом А. Изворин, надрукував їх у журналі «Зоря» під назвою «Сучасні руські художники» (Изворинь, 1942: 388). У частині, присвяченій конкретно А. Ерделі А. Изворин велику увагу приділив його досвіду навчання у Франції, і як він вплинув на культурне життя Закарпаття. Дослідник зазначає, що митець повернувся на батьківщину дуже заряджений енергією французького модернізму та вчив своїх студентів тому, що треба розширювати кругозір та дивитися

не тільки в минуле, але й у майбутнє. Він характеризує А. Ерделі як буремну особистість, яка знаходиться в постійному русі й пошуках нових засобів самовираження. А. Изворин зробив перші філософські судження стосовно суті картин А. Ерделі, він в них бачить вічне споглядання та пошук неосязного в образах. Він дав загальну оцінку мистецтву закарпатця та визнав його гордістю рідного краю (Изворинь, 1943: 260).

Останній період творчості Адальберта Ерделі почався після приєднання Закарпаття до Радянського союзу – з 1945 року. Цей історичний поворот потягнув за собою ряд змін у завданнях та методах образотворчого мистецтва та культурному житті загалом. Спочатку все йшло добре, 5 січня 1946 року А. Ерделі й Й. Бокшай у приміщенні колишньої жіночої учительської семінарії організували заняття з групою молоді, назвавши її «Академія мистецтва». 1 березня розпочало роботу Ужгородське державне художньо-промислове училище, першим директором якого був А. Ерделі (на базі якого існує сучасна Закарпатська академія мистецтв). В серпні розпочала роботу Закарпатська організація Спілки художників України, яку також очолив А. Ерделі. Однак, не бажаючи використовувати новий офіційний метод в мистецтва – соціалістичний реалізм, художник сильно постраждав. 1947 року з ідеологічних мотивів А. Ерделі усунули з його посад (Небесник, 2007: 22).

У той час аналізувати образотворче мистецтво можна було тільки з боку класової боротьби. У 1949 році анонімний автор газети «Закарпатська правда» опублікував сумнозвісну статтю «Розгромити охвістя космополітів на Закарпатті». У ній потужно описується як більшовицька партія нанесла «нищівний удар агентам імперіалістичної реакції, прочистив повітря віз загубної діяльності безрідних космополітів, що є рупором найреакційніших теорій сучасного капіталізму, які ненавидять велику історичну справу радянського народу». У такому контексті «агенти» – представники культурних професій – літератори, режисери, художники, які, на думку аноніма, духовно розтлівають народи та витравлюють патріотичні почуття у трудящих, зводячи все до загальносвітових тенденцій і витираючи національні рамки (Закарпатська правда, 1949).

Окремий пасаж присвячений обезціненню творчості А. Ерделі. Його звинуватили у раболіпстві та низькопоклонстві перед загниваючою культурою капіталістичного заходу, космополітизмі, буржуазній естетичності й спотворюванні портретів радянських людей. Анонім пригадав епізод зміни прізвища родинною Ерделі й подав це як відмову від свого роду й племені (Закарпатська правда, 1949).

Насправді мистецтвознавці могли думати інакше, навіть захоплюватися творчістю закарпатських художників. Проте, існуюча цензура не дозволяла їм друкувати те, що їм хотілося. Фактично тоді мистецтвознавчих досліджень ще і не було – лише вступи до каталогів виставок чи замітки в газетах, де йшла мова про чергову річницю жовтневої революції чи іншу святкову дату радянського народу. У 1940–1950-ті роки такі тексти писали В. Шандор, Н. Знаменська, О. Чернега, які шанобливо ставилися до творчості А. Ерделі, і разом із тим змушені були писати про «згубний вплив капіталістичної дійсності» на розвиток культури і мистецтва, в тому числі і на А. Ерделі (Небесник, 2009: 10).

Після 20-го з'їзду комуністичної партії Радянського Союзу розпочалася хрущовська відлига, яка зробила й мистецтвознавців вільнішими. Їхня праця була дуже необхідною, хоч у своїх аналітичних висновках вони мусили використовувати комуністичну ідеологію та критикувати зарубіжне мистецтво. Але без їх доробку творчість закарпатських художників була б невідомою для жителів України і Радянського Союзу. Саме тоді робляться перші посмертні спроби впорядкування мистецької спадщини, створення цілісної біографічної оповіді й аналізу художніх особливостей творчості митця. Однією із перших важливих праць, присвячених творчості А. Ерделі була невелика монографія відомого мистецтвознавця Г. Островського «Адальберт Михайлович Ерделі» 1966 року (Островський, 1966: 18).

У ній вчений відтворив шлях життя та творчості художника. Особливо важливо, що в цій праці подано аналіз ранніх творів, які вже неможливо побачити, це дає уявлення про манеру та майстерність молодого А. Ерделі. Тут же згадано й про вплив західноєвропейського мистецтва, однак з поправкою на те, що все-таки А. Ерделі не став формалістом. Подібні твердження говорять про те, що праця носить досить обережний характер в контексті цензури свого часу й лишаються цікавою для вивчення альтернативного погляду на творчість живописця та дискусій.

Г. Островський одним із перших дійшов узагальнення щодо трансформації художньої мови художника залежно від його подорожей. Ці висновки ще досить короткі, але підіймають сприйняття спадщини художника до рівня спроби пошуку західноєвропейських впливів в його мистецтві. Розглянута праця – відтворення творчого шляху, що дає підґрунтя для подальшого дослідження, а тим паче для вивчення еволюції майстерності митця та пошуку впливів з боку інших майстрів.

І хоч сконцентрованість Г. Островського на тому, що А. Ерделі був ширим радянським громадянином призводить до упередженості в аналізі, однак, спонукає до пошуків в протилежному боці – виявленні модерністських тенденцій, які поєднувалися одна з одною в його творах (Островський, 1966: 19).

Кардинальні зміни у мистецтвознавстві на Закарпатті настали в 1990-х роках, коли ідеологічні обмеження були зняті. До сторіччя від дня народження А. Ерделі в Ужгороді проходила його персональна виставка, до якої 1992 року був випущений ще один альбом зі вступною статтею Г. Островського. Дослідник вказує на проблему, що творчість А. Ерделі все ще не достатньо вивчена і навіть немає жодної ґрунтовної монографії. Він відкрито говорить про те, що А. Ерделі – класик ХХ століття в ряді з М. Бойчуком, А. Петрицьким, М. Глуценко, Т. Яблонською, О. Новаківським тощо. Вчений визнає, що полотна А. Ерделі не загубились би у співставленні з багатьма дуже знаменитими європейськими майстрами. Він наголошує на важливості вкладу художника у створенні місцевої професійної школи. У цій статті Г. Островський сміливіше висловлюється про складні обставини, в які А. Ерделі потрапив в часи Радянського Союзу, він уже не ігнорує приниження, яких ідеологія завдала художнику та критично відмічає, що все таки не всі роботи останнього періоду виконані на тому високому рівні, з яким пов'язується ім'я художника (Приходько, 1992: 8).

Відроджуватися повною мірою ім'я А. Ерделі почало у 2000-х роках, коли, діяльність Ужгородського коледжу мистецтв ім. А. Ерделі, який виник на базі заснованого ним художньо-промислового училища, а потім Закарпатського художнього інституту (початок 2003 року) вже вимагала від його працівників займатися науковою діяльністю.

До такого періоду належить перша фундаментальна біографічна монографія І. Небесника «Адальберт Ерделі». Оперуючи великою кількістю фактичного матеріалу, автор, окрім біографічного дослідження, розкриває світоглядні орієнтири художника, основи його творчості, педагогічні установки та творчу діяльність на тлі мистецьких процесів регіону та Європи. У цій праці вперше проведено глибокий аналіз архівних та біографічних джерел, публікацій періодичної преси, введено в науковий обіг велику кількість фактів, реконструйовано життєвий та творчий шлях живописця (Небесник, 2007).

І. Небесник вказує, що окрему увагу при дослідженні життя А. Ерделі зосередив на періоді Другої світової війни, який не досліджувався раніше ні зарубіжними ні радянськими спеціалістами.

Суттєвим здобутком цієї праці є позбавлений ідеологічних коректив незаангажований погляд на життя та творчість художника, нове розуміння та трактування мистецьких здобутків школи в загальноукраїнському та європейському контекстах.

Упродовж своєї професійної діяльності І. Небесник торкається багатьох аспектів життя А. Ерделі, періодично видаючи нові або уточнені відомості про життєвий та творчий шлях художника.

Найважливішим писемним джерелом у дослідженні життя та творчості Адальберта Ерделі є збірник літературних творів, щоденників та думок художника «ІМЕН» зі вступною статтею І. Небесника й передмовою М. Сирохмана, виданий 2012 року. Книга складається з 9 розділів, серед яких є присвячені перебуванню А. Ерделі в Німеччині й Франції. Вони охоплюють деякі побутові подробиці, подорожі з точними датами та бурхливі історії кохання. Однак найцінніша інформація – роздуми живописця про сутність мистецтва, його прагнення як художника та враження від сучасного йому світового мистецтва. Опрацювання цього збірника допомагає глибше зануритись у світогляд художника, він розкриває його як мислителя та поєднує із провідними філософськими напрямками, популярними в той час в тих країнах, де митець перебував (Небесник, 2012).

Вивчення творчості А. Ерделі продовжуються і час від часу з'являються наукові статті, що вирішують невелике коло проблем. Зокрема, однією з нещодавніх публікацій стала стаття І. Луценка «Портретний жанр у творчості А. Ерделі, художньо-стилістичні особливості, спроба періодизації». У дослідженні автор визначає художньо-стилістичні особливості живопису митця у жанрі портрета. На прикладі творів проводиться аналіз композиційних і колористичних здобутків (Луценко, 2013). Увагу до образу жінки у творчості А. Ерделі звернула Л. Колоповець. У статті дослідниця робить спробу дати характеристику творчості митця з точки зору зображення жінки (Колоповець, 2015). Відношення суспільства до художника об'єктивно описав І. Небесник у статті «Останні роки життя і творчості Адальберта Ерделі». Тут мова йде про важкий суспільний і моральний стан, у якому перебував художник з 1949 року, коли на Закарпатті почалася «боротьба с космополітизмом». Стаття докладно реконструює біографічні обставини останніх років життя А. Ерделі (Небесник, 2015).

Як окремий аспект художньої мови А. Ерделі І. Павельчук розглядає сезаннізм в одній з останніх опублікованих статей – «Пошуки сезаннізму в практиці Адальберта Ерделі 1930–1940-х років».

Ця стаття стала першою науковою публікацією, в якій предмет дослідження – вплив сезаннізму окремо. І. Павельчук детально аналізує художні методи, якими користувався П. Сезанн та які з них засвоїв А. Ерделі (Павельчук, 2019).

У дослідницькій літературі викладено обширний матеріал, стосовно життєвого та творчого шляху А. Ерделі. Мистецтвознавці розглядали його досвід, вподобання, судження про світ та творчість, під які впливи він потрапляв. Звісно, існують прогалини у відомостях, не встановлені остаточні факти. Однак всі ці результати складають міцний фундамент для подальшого дослідження.

Висновки. Наразі у науковій літературі не досить висвітлено питання цілісної еволюції художньо-стилістичної манери митця, індивідуальних рис цієї манери, проявів різностильових тенденцій та їх витоків. Надалі стоїть проблема безпосереднього аналізу творів художника з урахуванням усіх вищеописаних чинників, аналізу мистецького середовища, в якому перебував А. Ерделі в різні етапи життя в різних країнах та який, безумовно, лишив великий слід на подальшому розвитку його творчої манери. Це має показати неоднозначність і багатошаровість мистецького бачення та майстерності живописця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ерделі Адальберт. ІМЕН : літературні твори, щоденники, думки / укл. І. І. Небесник, М. В. Сирохман. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 440 с.
2. Ерделі / авт.-упор. О. В. Приходько, Л. І. Біксей ; за ред. Г. С. Островського. Ужгород : Карпати, 1992. 44 с.
3. Изворинь А. Сучасні руські художники (Докончення). *Зоря-Најнал*. 1943. № 1–4. С. 258–284.
4. Изворинь А. Сучасні руські художники. *Зоря-Најнал*. 1942. № 3–4. С. 387–415.
5. Небесник І. І. Адальберт Ерделі. Львів : Видавництво Мс, 2007. 296 с.
6. Небесник І. І. Адальберт Ерделі та питання мистецтвознавства на Закарпатті в галузі образотворчого мистецтва. *Вісник Львівської національної академії мистецтв. Спецвипуск*. Ужгород : Видавництво В. Падеяка, 2009. С. 7–17.
7. Небесник І. І. Останні роки життя і творчості Адальберта Ерделі. *Вісник Закарпатського художнього інституту*. Ужгород : ЗХІ, 2015. С. 16–18.
8. Кополовець Л. О. Образ жінки у творчості А. Ерделі. *Вісник Закарпатського художнього інституту*. 2015. Вип. 6. С. 48–55.
9. Луценко І. В. Портретний жанр у творчості А. Ерделі, художньо-стилістичні особливості, спроба періодизації. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2013. № 1. С. 105–109.
10. Островский Г. С. Адальберт Михайлович Эрдели. Москва : Сов. художник, 1966. 100 с.
11. Павельчук І. А. Пошуки сезаннізму в практиці Адальберта Ерделі 1930–1940-х років. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2019. № 2. С. 82–88.
12. Розгромити охвістя космополітів на Закарпатті. *Закарпатська правда*. 23 березня, 1949.
13. A.S. V. Erdelyi. *Ozvena*. 1932. № 7/8. S. 118–119.
14. Ruszinsko festomuveszei. *Pasztortuz. Szepirodalmi es muveszeti kepes folyoirat / szerkesztik: L. Aprily, D. Gyallay, S. Remenyik. Cluj-Kolozsvar, 30 junius 1920. № 13.*

REFERENCES

1. Erdelyi Adalbert IMEN : literaturni tvory, shhodennyky, dumky. [Erdelyi Adalbert IMEN : literary works, diaries, minds] / edited by I. I. Nebesnyk, M. V. Syrohman. Uzhgorod : Oleksandra Gorkusha Publishing house, 2012. 440 p. [in Ukrainian].
2. Erdeli [Erdelyi] / edited by O. V. Prikhodko, L. I. Biksei, G. S. Ostrovskiy. Uzhgorod : Karpaty, 1992. 44 p. [in Ukrainian].
3. Izvorin A. Suchasni ruski khudozhniki (Dokonchennya) [Modern Ruthenian artists (Ending)]. *Zorya-Hajnal*. 1943. № 1–4. pp. 258–284. [in Ukrainian].
4. Izvorin A. Suchasni ruski khudozhniki [Modern Ruthenian artists]. *Zorya-Hajnal*. 1942. № 3–4. pp. 387–415. [in Ukrainian].
5. Nebesnyk I. I. Adalbert Erdelyi. Lviv: Ms, 2007. 296 p. [in Ukrainian].
6. Nebesnyk I. Adalbert Erdelyi ta pitannya mistetstvoznavstva na Zakarpatti v galuzi obrazotvorchogo mistetstva [Adalbert Erdelyi and issues of art history in Transcarpathia in the field of fine arts]. *Science magazine of Lvivs National Academy of Arts. Special edition*. Uzhgorod : Publishing house oh V. Padyak, 2009. pp. 7–17.
7. Nebesnyk I. Ostanni roky zhittya i tvorchosti Adalberta Erdelyi [The last years of the life and work of Adalbert Erdelyi]. *Science magazine of Transcarpathian Art Institute*. Uzhgorod: TAI, 2015. pp. 16–18. [in Ukrainian].
8. Kopolovets L. O. Obraz zhinky u tvorchosti A. Erdelyi [The reflection of a woman in creativity of Adalbert Erdelyi] / *Science magazine of Transcarpathian institute in Uzhgorod*, 2015. № 6. pp. 48–55. [in Ukrainian].
9. Lutsenko I. V. Portretnyi zhanr u tvorchosti A. Erdeli, khudozhno-stylistychni osoblyvosti, sprobа periodyzatsii [The portrait genre in the oeuvre of Albert Erdeli, its artistic and stylistic peculiarities and attempt of its periodization]. *Science magazine of Kharkiv State Academy of Design and Fine Arts*. 2013. № 1. pp. 105–109. [in Ukrainian].
10. Ostrovskiy G. Adalbert Myhajlovych Erdelyi. Moscow : Sov. artist, 1966. 100 p. [in Russian].
11. Pavelchuk I. A. Poshuky sezannizmu v praktytsi Adalberta Erdeli 1930–1940-kh rokov [The search for Cezannism in the practice of Adalbert Erdeli of 1930–1940']. *Science magazine of Kharkiv State Academy of Design and Fine Arts*. 2019. № 2. pp. 82–88. [in Ukrainian].
12. Rozgromiti okhvistyа kosmopolitiv na Zakarpatti [Defeat the tail of cosmopolitans in Transcarpathia]. *Transcarpathian truth*. 23 of march, 1949. [in Ukrainian].
13. A.S. V. Erdelyi. *Ozvena*. 1932. № 7/8. pp. 118–119. [in Hungarian].
14. Ruszinsko festomuveszei. *Pasztortuz. Szepirodalmi es muveszeti kepes folyoirat* [Ruthenian painter. Shepherd's hearth. *Literary art and illustrative magazine*] / szerkesztik: Aprily L., Gyallay D., Remenyik S. Cluj-Kolozsvar, 30 junius 1920. №13. [in Hungarian].